

Nagy Andor

**A BRASSÓI SZÁSZ POLGÁROK
ÉLETMÓDVIZSGÁLATA A KORABELI
HALOTTI BÚCSÚZTATÓK ALAPJÁN
(17–18. SZ.)**

Tanulmányommal a brassói szászok életmódvizsgálatához szeretnék néhány adalékot nyújtani. Elsősorban életrajzi vonatkozású kiegészítéseket teszek majd, de általuk számos olyan feltételezést, ha úgy tetszik, hipotézist is megfogalmazhatunk, amelyeket a „száraz”, önmagában nem sokat nyújtó életrajzi adatok egymás mellé állításával láthatunk kibontakozni. Kutatásomat a brassói Fekete templom Levéltárában¹ található Joseph Trausch kéziratgyűjteményben végeztem. Jelen írásomban a 17. század végi, illetve a 18. század első feléig terjedő brassói halotti búcsúztatókat nézem át.

A Trausch-gyűjtemény kora újkori forrásairól bevezetőként elmondható, hogy szervesen kapcsolódnak a 16. században zajlott folyamatokhoz. Elsősorban a humanizmus és a könyvnyomtatás részleteiben már egy megváltozott történelemszemléletet és világfelfogást kezdett el terjeszteni, illetve a protestantizmus is azáltal, hogy elsőprő győzelmet aratott a korábbi keresztény felfogással szemben, alapvető változást idézett elő az emberek mindennapi életében. Hazánk történetében a korszakhatár legjelentősebb eseménye a mohácsi csatavesztéssel bekövetkező összeomlás volt: a királyi udvar megszűnt, a katolikus egyház hierarchiája felborult (a főpapok – az érsekek, apátok és püspökök – jelentős része a harcmezőn hunyt el), melyek megfelelő táptalajt biztosítottak a reformáció elterjedésének. Az új tanok térhódításával az egész művelődési intézményhálózat is átalakult. A protestáns egyházak már a műveltebb lelkészekre és az olvasott hívekre helyezték a hangsúlyt. Ehhez új iskolahálózatot is létrehoztak. A falusi és mezővárosi iskolák mellett Erdélyben kiemelkedett Várad, Gyulafehérvár, Marosvásárhely, Kolozsvár és Brassó, illetve Szeben és Medgyes protestáns kollégiumai, amelyek jelentős szerepet játszottak abban, hogy a társadalom minden rétegében megnövekedhessen az írásbeliség. A művelődni vágyóknak immár lehetőségük nyílt a tanulásra, amelyet a külföldi egyetemeken folytathattak tovább (peregrináció). Az így kialakult tágabb szellemi horizont hozta magával

¹ Evangelische Kirche Augsburgischen Bekenntnisses (A. B.) Kronstadt – Archiv der Honterusgemeinde (A továbbiakban: EKAB, Kronstadt, AH.)

az erdélyi szász területeken is az erudíció növekedését és az életmódváltozást. Ezek a körülmények teremtették meg a feltételeket ahhoz is, hogy létrejöhesse-
nek azok a kéziratos és nyomtatott dokumentumok, amelyek később a Trausch–
kéziratgyűjtemény állományát jelentik.

Trausch, korának kiváló irodalomtörténészeként pontosan látta, hogy a ko-
rábbi századok jelentéktelennek tűnő írásait egy csokorba gyűjtve, korábban
nem ismert összefüggésekhez vezethetnek a kora újkor időszakából. A 16. szá-
zadtól kezdődően a 19. század második feléig találhatóak ilyen jellegű írott em-
lékek a gyűjteményében. A kollekció nagy részét különféle témájú kéziratok,
illetve a társadalmi és politikai eseményekkel összefüggésben álló törvénygyű-
jtemények, oklevélmásolatok, évkönyvek, rendeletek, rölapok, illetve alkalmi
nyomtatványok alkotják. A dokumentumok jelentős része gazdag életrajzi vo-
natkozásokat tartalmaznak, melyek lehetőséget nyújthatnak művelődés- és
mikrotörténeti összehasonlításokra, vagy akár családfakutatásokra is. Elsősorban
azonban az erdélyi szászok történetére vonatkozó kutatásokat folytató, illetve a
kora újkori erdélyi politikai és társadalomtörténeti kutatásokat végző szakembe-
rek számára válnak nélkülözhetetlen forrássá.

A halotti búcsúztatók

Tekintve, hogy jelen munkámban a halotti búcsúztatókban szereplő szemé-
lyek felől közelíték a szász etnikum életmódvizsgálatához, fontosnak tartok né-
hány általános megállapítást kiemelni. A halotti búcsúztatók az alkalmi nyom-
tatványok egyik leggyakrabban előforduló forrástípusaként értelmezhető. A
történeti kutatás Németországban figyelt fel először az irodalmi és művelődés-
történeti jelentőségére. A németországi gyűjteményekben található 16–18. szá-
zadi búcsúztatók feltárását célzó első alapozó munkák az 1960-as években ké-
szültek el.² Hazánkban átfogó, mindenre kiterjedő katalógusok számolnak be a
korábban megjelent nyomtatványokról, ahol röviden tájékozódhatunk a búcsú-
ztatókról is. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárát (1531–1711) és kiegészítése-
it, illetve a Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473–1670 közötti időszakot
felölelő, eddig megjelent köteteit említhetjük meg, azonban így is akadnak még
olyan halotti búcsúztatók – habár inkább már csak a 17–18. századból –, ame-
lyek ezekben nincsenek megemlítve. Ezért az ezeket célzó feltáró munka to-
vábbra is indokolt, nem beszélve a tartalmi értékelésükről.

A halotti búcsúztatók terjedelmét tekintve lehetnek egylaposak, legtöbbször
fólió méretűek és többlaposak, füzetszerűek. A Trausch–gyűjteményben a IV F1
Tf 51 / I. – II. jelzet alatt találjuk meg a fólió méretű nyomtatványokat. Összesen
közel 200 db-ot. A továbbiakban kizárólag ezekkel foglalkozom.

² KECSKEMÉTI Gábor: *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században.* Budapest. Universitas Kiadó, 1998.

Formailag három részre oszthatóak

1, Cím: a búcsúztatók jellemzően barokkos körmondatú címekkel kezdődnek. Itt írják le az elhunyt nevét (a legközelebbi családtagokkal), foglalkozásukat, titulusukat, illetve a halál idejét (sokszor a halál óráját is megadva) és néha az okát (a betegség nevét) is.

2, Költemények: a címet követik azok a versek, amelyekben a hozzátartozók búcsúznak el az elhunyttól. A nyomtatványokon általában egyszerre több vers szerepel. Ezekből derülhetnek ki a halál körülményei, a családon belüli és azon kívüli kapcsolatok meghatározása (rokon, barát, kolléga) és az elhunyt jellege. Ezen kívül – szinte minden esetben – a versek szerzőinek a nevét és titulusait is megtaláljuk az írások után – általában rövidített formában.

3, Megjelenési adatok: a nyomtatvány végén következnek a megjelenési adatok, ahonnan kiderülhet nyomtatvány megjelenésének helye és ideje, valamint a nyomda, illetve a nyomdász neve.

A jelen tanulmányban közölt táblázatban a IV Tf 52 / II. jelzetű búcsúztatóiban előforduló személyek névsorát és rövid életrajzukat közlöm azzal a céllal, hogy megkíséreljek néhány életmódtörténeti összefüggést megállapítani a kora újkorban élt erdélyi szászok társadalmi körében. A forrás ismeretéhez fontosnak tartom megemlíteni, hogy témájukat tekintve igen vegyes tartalmúak. A halotti búcsúztatókon, illetve egy 1818-as halotti beszéden és egy 1832-es temetési értesítón kívül, egybefűzött, többnyire fólió méretben nyomtatott esküvői költemények, sírfeliratok, doktori értesítők, cirkuszi, színházi és koncert meghívók, illetve egyéb hirdetések átfogó gyűjteményére bukkanhatunk benne. E munkámban 16 elhunytat, 47 – az elhunytakhoz írt – vers szerzőjét és hat nyomdász személyét mutatom be. Számos olyan nevet tartalmaz a táblázat, akiről korábban csak részleges, hiányos, vagy olykor semmilyen információ nem állt rendelkezésre. Az életrajzi adatok összeállításához elsősorban a még kiadatlan brassói Honterus Gimnázium matrikuláját³ használtam, valamint még két nélkülözhetetlen kéziratot: Dr. Erich Jekelius: *Genealogie Kronstädter Familien*⁴, azaz a brassói családok genealógiájáról szóló kutatását és Dr. Eduard Morres: *Lehrkräfte der Honterusschule (1544–1944)*⁵ című, a Honterus iskola tanerőit felsoroló munkáját használtam. A külföldi tanulmányok meghatározásához Szabó – Tonk⁶ kora újkori erdélyi diákok egyetemjárásáról szóló névjegyzéke, illetve Szabó – Szögi⁷ szintén az erdélyi diákok peregrinációjáról szóló névsora nyújtottak értékes segítséget. Ezeken kívül Szinnye József, Joseph Trausch és Ernst Wagner –

³ Jelzet: EKAB, Kronstadt, AH. I. E 145.

⁴ JEKELIUS, ERICH: *Genealogie Kronstädter Familien*. Band 1-9. Kronstadt. Kézirat, 1964–1966. (EKAB, Kronstadt, AH. IV. F 57.)

⁵ Jelzet: EKAB, Kronstadt, AH. I. F 18.

⁶ SZABÓ Miklós – TONK Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. Szeged. JATE, 1992. (Fontes Rerum Scholasticarum, IV.)

⁷ SZABÓ Miklós – SZÖGI László: *Erdélyi peregrinusok: erdélyi diákok európai egyetemeken 1701–1849*. Marosvásárhely. Mentor kiadó, 1998.

az irodalomjegyzékben megjelölt – munkái jelentettek komoly támogatást az adatok kiegészítéséhez, illetve azok összevetéséhez.

Munkám elején járva, természetesen nem gondolom, hogy e néhány nyomtatványból minden kétséget kizáró állításokat tehetünk egy adott nép társadalmi csoportját illetően, mégis úgy hiszem képes megadni a várható eredmények irányát, e tekintetben pedig alapul vehetőek a további hipotézisek felállításában.

Irányvonalak és feltételezések a brassói szász polgárság életmódvizsgálatában

A vizsgált halotti búcsúztatókban előforduló személyekről kijelenthető, hogy majdnem minden esetben külföldi egyetemet járt erdélyi szász evangélikus lelkészek, továbbá a brassói Honterus Gimnázium egykori diákjai és/vagy tanárai voltak. Adott a kérdés, hogy a további kutatások során vajon lesz-e ettől eltérő társadalmi réteg e forrástípusban. Véleményem szerint nem. A Trauschyűjtemény halotti búcsúztatói a feltárás során szerzett benyomásom szerint csak erről a közösségről szolgál adatokkal. Ez nem jelenti az anyagcsoport értéktelenebbé válását, de szem előtt kell tartanunk, hogy a tanulmányozandó etnikum csupán egy részét, az értelmiségiek körét fedi le, tehát az adott megállapítások csak erre a társadalmi rétegre vonatkozhatnak.

A tanulmányozandó anyag talán legnagyobb előnye, hogy a legtöbb esetben feltűnteti az elhunyt – és ennek kapcsán gyakran a hozzátartozók – életéveit. Erich Jekelius a brassói anyakönyvekből összeállított genealógiájával a búcsúztatókon szereplő adatokat kiegészítve a következő megállapításokat tehetjük. A gyermekhalandóságok nem igazán emelkednek ki a vizsgált személyek körében. Csak néhány nyomtatvány szól gyerekekről. Ebből nem vonhatunk le messze menő következtetéseket, hiszen csak azokról a kiskorúakról írtak halotti költeményeket, akiknek a szülei komoly megbecsülésnek örvendtek a szászok körében. Ugyanakkor az adatok azt sejtetik, hogy a tízedik életévüket megélt gyerekek között a többségnél ugrásszerűen megnőtt az esélye annak, hogy megérjék a felnőtt kort. Ezt követően apró eltérést tapasztalhatunk a férfiak és a nők körében. A 20-40 év közötti férfiak halálozási aránya átlagosan 25%, a nők esetében a 20%-os érték tűnik iránymutatónak. A 40-60 év közti férfiak elhalálozása esetében szintén 25%, a nőknél csökkenni látszik, 17%-os az arány. További érdekesség, hogy a legtöbben 60 év felett haláloztak el. Mindebből az a benyomás alakulhat ki, hogy a szász értelmiségi réteg körében – nemtől függetlenül a legtöbben – jó eséllyel érték meg az idős kort.

A halotti búcsúztatók kapcsán a házasságkötések átlagos időpontjáról is szerezhetünk impressziókat. A férfiak – a vizsgált személyek körében – kivétel nélkül külföldi tanulmányaik után nősültek meg. Az átlag 25-30 éves kora között házasodott. A névjegyzékben Georgius Herrmann (1704–1763) a legfiatalabb a maga 24 évével és Thomas Tartler (1700–1770) a legidősebb a maga 69 évével. A nők körében korábbra tolódott a házasodás időpontja, hiszen átlagosan 16-18 éves kora között mentek férjhez. Kivételes esettel természetesen a hölgyek körében is lehet találkozni: az előbb említett Thomas Tartler felesége például 62

évesen kötött házasságot. Mintámban az egyszeri házasságkötések bizonyultak a gyakoribbaknak, ugyanakkor nem ritkán három-négy feleség is ugyanazon személyhez köthető.

A nyomtatványok alapján kijelenthető, hogy a kora újkorban a többgyermekes családok voltak többségben. Leggyakrabban a háromgyermekes családok kerültek ki, de nem volt ritka egy családban a hét gyermek születése sem.

Az értelmiségi réteg ifjoncai az előtanulmányaik után, nagy számban vettek részt külföldi tanulmányutakon is. A 18. század első harmadáig elsősorban a wittenbergi egyetemre járás súlypontja rajzolódik ki, majd csak ezután vette át Jéna és Halle a vezető szerepet. Ugyan szerény számban, de megfordultak néhányan még Lipcse, Görlitz, Helmstedt, Strassburg és Leiden egyetemein is.

A tanulmányaik befejezése után a foglalkozásaikat vizsgálva azt láthatjuk, hogy a lelkészek és a Honterus Gimnázium tanárai képviselik magukat a legnagyobb számban. Ennek oka, hogy szinte kivétel nélkül mindannyian teológiát végzetteként tértek vissza hazájukba és lelkészi szolgálatuk előtt általában néhány évet vagy évtizedet tanítottak. Jól látható, hogy egyénenként más utat járva, de egy-egy település lelkészeként fejezték be az életüket, amely egyúttal az értelmiségi lét csúcsát is jelenteni látszik. Vagyoni helyzetükre is a foglalkozásaik alapján következtethetünk. A korban nem meglepően az látszik, hogy elsősorban az azonos vagyonnal rendelkezőkkel kötöttek házasságot. Végigkövethető, hogy például egy szenátor egy másik szenátornak a lányát, vagy egy lelkész szintén egy értelmiségi (lelkész, orvos vagy szenátor lányát) vette feleségül. Csupán néhány példa az elmondottakra: Stephanus Filstich (1657–1737) szenátor, Marcus Schunkabunk (1639–1674) szenátor lányát vette feleségül; Johannes Honterus (1633–1691) lelkészként Rosaeus Andreas szenátor lányát vette el; Valentin Greissing (1653–1701) lelkész és a gimnáziumi rektor, Johann Fuchs vidombáki lelkész lányának a kezét kérte meg, és így tovább. Az is jól látható, hogy ezeknek a szülőknek a csemetéi is értelmiségi pályán helyezkedtek el – nem ritkán pedig az apja foglalkozását követi. Többek között Martin Rauss evangélikus lelkész gyermekei szintén lelkészekké váltak, de említhetnénk Petrus Mederus koszorús költőt és városi lelkészt is, akinek fia, Asarela is városi jegyző lett.

Végezetül a halálokoknál a szélütés és a végelgyengülés ismétlődik több alkalommal a nyomtatványokon, de a további kutatások várhatóan ebben az irányban is hoznak még eredményeket.

Jelen cikkemben kizárólag a brassói szász polgárságról fogalmaztam meg hipotéziseimet, illetve ezzel együtt az eredmények várható irányát. A jövőben szeretném tovább bővíteni a vizsgált személyek névsorát és nemcsak a brassói polgárságot, hanem a szebenieket is beleértve. Az így létrejövő adatmennyiség pontosabb képet rajzolhat majd ki az erdélyi szászok életmódvizsgálatában.

A halotti búcsúztatókban előforduló személyek névsora és biográfiája

A további kutatást és az áttekinthetőséget szeretném megkönnyíteni azzal, hogy a halotti búcsúztatókon szereplő neveket táblázatba foglalom és a személyeket azonosítom. A táblázatban azt a névalakot használom, ahogy az adott nyomtatványokon olvashatjuk. Minden esetben törekedtem a születési és halálzási éveket kikutatni, a feleségek és gyermekek nevét, illetve az ő életéveiket is feltüntetni. Ezen kívül az életük főbb állomásaira térek ki. Dőlt betűkkel szedem az adott szerzőknek a dokumentumon használt titulusait⁸, valamint az erdélyi települések román és német változatait. Végezetül azokat a helyeket nem töltöttem ki, ahol nem álltak rendelkezésre a megfelelő információk.

Az elhunyt (16)	A versek szerzői (47)	Nyomdász (6)	Megjelenés
Martin Draudt ⁹	Valentin Greissing ¹⁰	Nicolaus Müller ¹¹	1681.
Asarela Mederus ¹²	Valentin Greissing Johannes Rosonensis ¹³ S. M. F. ¹⁴ Johannes Manckesch ¹⁵	Nicolaus Müller	1689.

⁸ A tanároknál a hierarchia: adjunctus, collega vagy collaborator, lector, conrector, rector. Azonos beosztásnál számozással jelölték a rangsort. A nyomtatványokon a költemények sorrendje is kifejezi a tanári hierarchiát. Az első hely minden esetben az adott nyomtatvány szerzői közül a legmagasabb státuszúé, majd sorrendben következnek az alacsonyabb rangú személyek. A táblázatban szereplő személynevek sorrendje a nyomtatvány sorrendjét tükrözi.

⁹ **Martin Draudt** (1678 – 1681) Marcus Draudt (1625.12. 08. – 1706.11. 24.) barcafeldvári (*Feldioara, Marienburg*) lelkész és Martha (szül. Greissing) (?-1704) kisfia. Az elhunytat Jekelius sem ismerteti a Draudt család genealógiájában. **Bibliográfia:** Jekelius, II, 83. p.

¹⁰ **Valentin Greissing** (1653 – 1701.09.17.) Született Brassóban, Greissing Kristóf városi tanácsos fiaként, patriciusi nemes családból. 1668-tól a Honterus Gimnáziumban tanult és 1674–1679 között a wittenbergi egyetemen tanult. Erdélybe visszatérve feleségül vette 1680. jún. 16-án Johann Fuchs vidombáki (*Ghimnav, Weidenbach*) lelkész lányát, Sara Fuchs-ot (1664-1716). 1684. júl. 17-től haláláig a brassói gimnázium rektora. Barcarozsnyón (*Râșnov, Rosenau*) lelkésszé választották. Meghalt 1701. szept. 17-én szélütés következtében. A nyomtatványon való megnevezése: 1692-ben „rector”. **Bibliográfia:** Jekelius, III, 209. p.; Wagner 1998, 189. p. 1932. sz.; Szabó-Tonk 1992, 284. p, 2831. sz.

¹¹ **Nicolaus Müller** (latinosan: Molitor) (1656 v. 57–1702) A brassói Hermann nyomda faktora. Biró Miklós verscsináló, művelt nyomdászként írja le. Életéről kevés adat maradt fenn. Blasius Seyberger naplójában azt írja az 1702. évnél, hogy 46 éves korában halt meg. **Bibliográfia:** Biró 1936, 322. p.; Quellen, VII, 448. p.; Tontsch 1933, 40. p.

¹² **Asarela Mederus** (1660.07.28 – 1689.12.18.) Petrus Mederus (1606-1678) és Margaretha Forgáts (1632–1686) fia. Testvérei: Theodorus (1663-1688) és Asnath (1663–1738), akik egyben ikrek is voltak. 1682-ben Wittenbergbe peregrinált. Fiatal kora ellenére Európa szinte minden országában megfordult. Beutazta Német-, Francia-, Orosz-, Török-, Lengyel-, és Magyarországot, továbbá járt Itáliában, Hollandiában és Angliában is. Szülővárosába visszatérve, 1687. ápr. 13-án feleségül vette Annát, a megyesi Laurentius Töppelt lányát. Brassó városának jegyzője volt. Meghalt 1689. dec. 18-án. **Bibliográfia:** Jekelius, V, 186. p.; Szabó-Tonk 1992, 25. p., 240. sz.

¹³ A nyomtatványon való megnevezése: *Gym.[nasii] Coronensis Lector*

¹⁴ Nem ismert szerző.

Johannes Honterus ¹⁶	[latin nyelvű gyászvers ismeretlen szerzőtől]	Nicolaus Müller	1691.
Margareta Mederus ¹⁷	Valentin Greissing Marcus Draudt ¹⁸	Nicolaus Müller	1692.
Sara Schunkabunk ¹⁹	Clemens Brecht v. Brechtenberg ²⁰ Marcus Tartler ²¹ Georgius Zultner ²²	Michael Heltzdörffer ²³	1729.

¹⁵ **Johannes Mankesch** (1660.12.19. – 1690.08.17.) A dokumentumon: „*S.[acro] S.[ancrae] Th.[eologiae] Stud.[iosus]*” 1676-ig Mankisch néven is ismert. 1683-tól tanult a wittenbergi egyetemen, ahol 1685-ben írta meg filozófiai és teológiai témájú disputációját. 1686-ban verse is jelent meg (RMK III. 3267, 3374, 3415) **Bibliográfia:** Jekelius, V, 162. p.; Szabó-Tonk 1992, 138. p., 1413. sz.

¹⁶ **Johannes Honterus** (1633.03.07. – 1691.08.31.) az egykori reformátor egyenes ági leszármazottja. Apja Johann, szenátor Brassóban. 1650-től a brassói, 1653-tól wittenbergi diák. 1654. dec. 13-án és 1655. jún. 20-án disputált. 1657. okt. 15-én magiszter Wittenbergben. 1658.09.26-án házasságot kötött Susannával, Rosaeus Andreas szenátor lányával. Egy évvel később lektora, majd 1660-tól 1678-ig rektora egykori gimnáziumának. 1678-tól városi lelkészé választották Brassóban. **Bibliográfia:** Jekelius, IV, 120. p; Trausch, II (1870), pp. 219-220; Wagner 1998, 208. p, 2194. sz.; Szabó-Tonk 1992, 125. p., 1289. sz.

¹⁷ **Margareta Mederus** (1688.03.07 – 1692.04.01.) Asarela Mederus és Anna Töppelt kislánya.

¹⁸ **Marcus Draudt** (1625.12.08.–1706.11.24.) A dokumentumon: „*S.[acro] S.[ancrae] Th.[eologiae] Stud.[iosus]*” 1656-től wittenbergi diák. 1687-től lelkész Barcafdváraon (*Feldioara, Marienburg*). Háromszor nősült: Először 1660. július 18-án Johannes Plecker városi lelkész lányát, Sarát (? – 1664.05.12.) vette el. 1664-ben, Johannes Greissing lányával, Marthával (?–1704.04.25.) lépett frigyre. Gyermeük: Marcus Draudt (1665–1724) szintén barcafdvári lelkész. Harmadik házasságát, 1705. május 19-én kötötte, Simon Draudt városbíró lányával, Margarethával. **Bibliográfia:** Jekelius, II, 83. p; Wagner 1998, 161. p, 1562. sz.; Szabó-Tonk 1992, 159. p, 1628. sz.

¹⁹ **Sara Schunkabunk** (1670.05.31 – 1729.06.18.) Stephanus Filstich (1657–1737) ötvös, szenátor, városbíró, guberniumi tanácsos felesége. Szülei: Marcus Schunkabunk (Schankebank) (1639–1674.03.16.) szenátor és Sara Greissing, meghalt Barcarozsnyón (*Râșnov, Rosenau*), 1687. december 11-én. **Bibliográfia:** Jekelius, III, 12. p.

²⁰ **Clemens Brecht v. Brechtenberg** (1658 – 1730.02.8.) A dokumentumon: „*Doct.[or] Prof.[essor] u.[nd] L.[ector] C.[oronensis]*” Strassburgban született, majd az Odera menti Frankfurtban nevelkedett. Apja lelkész volt. 1655-ben szerezte meg az orvosdoktori oklevelet. Orvosként érkezett egy császári ezreddel Erdélybe. Bukarestben tanult meg románul, ahol lefordította Luther kátéját román nyelvre, majd ki is nyomtatta. 1712-1728 között gimnáziumi tanár Brassóban. Feltehetőleg nemességét, a brechtenbergi előnevével együtt, az 1718-19-es pestis járvány közbeni orvosi működéséért kapta. Utódai ezt a nevet már vezetéknevként használták. **Bibliográfia:** Szinnyei I, 1981, 1330. p.

²¹ **Marcus Tartler** (1685.03.31. – 1757.07.25.) A dokumentumon: „*Gym.[nasii] patr.[ii] Conr.[ector]*”. 1739-től lelkész Prázsmáron (*Prejmer, Tartlau*), majd városi lelkészé választották 1751-ben. Felesége: Anna Maria (?-1762.12.16.). 1729-ben a brassói gimnázium konrektora, 1743-1749 között rektora. **Bibliográfia:** Jekelius, VIII, 120. p; Szabó-Szőgi 1998, 462. p. 3998. sz.

²² **Georgius Zultner** (? – 1765.01.22.) A dokumentumon: „*Gym.[nasii] Coronensis Lector*”. Életének első évtizedei ismeretlenek. Apja lelkész volt Vidombákon (*Ghimrav, Weidenbach*). 1711-től wittenbergi diák volt. 1737-40 között lelkész volt Szászvolkányban (*Vulcan, Wolkendorf*), majd Höltövényben (*Hälchiu, Heldsdorf*) halt meg. **Bibliográfia:** Szabó-Szőgi 1998, 520. p, 4566. sz.

Lucas Rauss ²⁴	Valentinus Neidel ²⁵ Petrus Clos[ius] ²⁶	Michael Heltzdörffer	1734.
Anna Maria Christina ²⁷ [Michael Fronius lánya?]	Petrus Clos[ius]	Michael Heltzdörffer	1738.
Samuel von Drauth ²⁸	T[homas] T[artler] ²⁹ P[aulus] L[ang] ³⁰	Georgius Klein ³¹	1739.
Daniel Croner ³²	T[homas] T[artler]	Martinus	1740.

- ²³ **Michael Heltzdörffer:** (?–1739) Kezdetben a „Seulerischen Buchdruckerey” nyomdása. 1707–1716 között a szebeni városi nyomda vezetője. **Bibliográfia:** Tontsch 1933, 55. p.
- ²⁴ **Lucas Rauss** (1683 – 1734.03.25.) apja Martinus Rauss, evangélikus lelkész, anyja Sigerus Agnetha. Bátyja Johann Rauss (1679–1737) lelkész, író. Testvérével együtt a königsbergi egyetemre mentek tanulni, ahol olyan tehetséges zenészeknek bizonyultak, hogy 1706-ban 200 tanuló-társukból álló zenekart vezethettek, I. Frigyes Vilmos porosz király tiszteletére. Hazatérve segéd-lelkész lett. 1713-ban feleségül vette Christiani Georg alias Sutoris sárkányi (*Sercaia, Schirkanyen*) lelkész lányát, Justinát. 1724-től rendes lelkész Blumenauban (*Bolonya, Brassó külvárosa*), 1729. december 7-től pedig brassó városának lelkésze. Meghalt gutaütés következtében. **Bibliográfia:** Jekelius, VI, 156. p; Trausch III, pp. 84-86; Szabó-Szögi 1998, 378. p, 3200. sz.
- ²⁵ **Valentin Neidel** (1700.02.04.-1737.03.03.) A dokumentumon: „*Gymn.[asii] patrii Lect.[or]*”. Feleségül vette 1726. október 16-án Simon Georg Chrestels (?-1718) tanácsos és egyházatyja lányát, Anna Catharinát (1710 – 1775). A brassói gimnázium tanára, 1735-től rektorhelyettes. **Bibliográfia:** Jekelius, VI, 9. p; Szabó-Szögi 1998, 344. p, 2839. sz.
- ²⁶ **Petrus Closius** (1703.06.29 – 1771.01.06.) A dokumentumon: „1734-ben: *S.[acro] S.[ancrae] Th.[eologiae] Stud.[iosus]*”; 1738-ban: *Gymn[asii]. collega*”. Brassóban született, a gimnázium után, 1723-25 között Halléban tanult, utána magántanár. 1728-ban tért vissza szülőföldjére. 1735-39. között a brassói gimnázium „collega” fokozatú tanára, később rektora. 1743-tól lelkész a brassói Nagytemplomban. 1751-ben rövid ideig Szászmagyaróson (*Mäieruş, Nußbach*) szolgált, majd még abban az évben Botfalun (*Bod, Brenndorf*), 1757-től haláláig városi lelkész Barcarozsnyón (*Râşnov, Rosenau*). **Bibliográfia:** Jekelius, II, 28. p; Szabó-Szögi 1998, 120. p, 689. sz.
- ²⁷ **Anna Maria Christina Fronius** (1721.12.24.–1738.02.02.) Michael Fronius lánya. (1675–1728.08.21.) **Bibliográfia:** Jekelius, III, pp. 88-90.
- ²⁸ **Samuel von Drauth** (1706.02.26.–1739.09.16.) 1734. október 27-én feleségül vette Johann Albrich orvos és szenátor lányát, Sarát (1717–1794). Egy gyermeke született: Samuel Friedrich Drauth (1735.08.29.–1773.09.22.), akiből szintén orvos lett. **Bibliográfia:** Jekelius, II, 92. p; Szabó-Szögi 1998, 147. p, 950. sz.
- ²⁹ **Thomas Tartler** (1700.10.09.–1770.02.08.) A dokumentumon: *1739-ben „L[ector]”; 1740-ben „[Conrektor]”*. Született Brassóban. Apja, Andreas Tartler asztalosmester, korán elhunyt. Paulus Neidel városi lelkész nevelte fel. 1717-től járt a brassói gimnáziumba, majd 1724-1731. között a hallei egyetemen tanult. Hazatérve, 1735-ig házitanítóként dolgozott, majd 1735-től lektor, 1739. nov. 5-től konrektor. 1744. dec. 30-tól már az iskola rektora. 1749-től városi lelkész és prédikátor. 1751-től pázsmári lelkész, haláláig. Első felesége nem ismertes, azonban 6 gyermeke született tőle. Halála előtt röviddel, 1769. november 29-én vette feleségül Petrus Plecker kórházi kurátor lányát, Anna Margarethát (1707–1776). **Bibliográfia:** Jekelius, VIII, 119. p; Szabó-Szögi 1998, 462. p, 4001. sz.
- ³⁰ **Paulus Lang** (1705.03.02.–1763.05.22.) A dokumentumon: „*L[ector]*”. Született Brassóban, 1726. őszétől a jénai egyetem hallgatója. Hazatérte után egyházi szolgálatba állt. Az iskola anyakönyvéből kiderül, hogy már 1735-ben a brassói gimnázium lektora volt. 1751-től lelkész Barcaszentpéteren (*Sânpetru, Petersburg*). 1732. január 15-től felesége, Johann Schnell szabó lánya, Martha (1712-1776). **Bibliográfia:** Jekelius, V, 94. p.; Szabó-Szögi 1998, 290. p, 2346. sz.
- ³¹ **Georgius Klein** (?–?) 1739-ben a „Seulerischen Buchdruckerey” nyomdása volt. **Bibliográfia:** Tontsch 1933, 56. p.
- ³² **Daniel Croner** (1656.03.22. – 1740.06.23.) lelkész volt Höltövényben (*Hälchiu, Heldsdorf*). Négyszer nősült: 1687. április 27-én feleségül vette Andreas Lassel lányát, Catharinát. 1712.

	P[aulus] L[ang] Stephanus Fronius ³³	Fernolend ³⁴	
Andreas Bogner ³⁵	T[homas] T[artler] P[etrus] Rimner ³⁶ Fr.[anciscus] Czacko de Rosenfeld ³⁷	Martino Fernolendt	1749.
Petrus Clompe ³⁸	Pet[rus] Weber ³⁹ Johann Czeckelius Barc.[ensis] ⁴⁰	Martino Fernolend	1751.

október 25-én Georg Drauth lányát, Anna Catharinát (1685–1713). 1715. november 11-én Michael Pancratius szuperintendens leányát, Annát (?–1730). Végül 1730. november 20-án Stephan Greissing lányát, Margarethát (?–1739) vette el. Csak az első házasságából születtek gyermekei: Daniel (1688–1726), Martha (1692–1713) és Anna (1697–1701). Az évszámokból kitűnik, hogy megélte mindhárom gyermekének elvesztését. **Bibliográfia:** Jekelius, II, 43. p.

- ³³ **Stephanus Fronius** (?–1751) A dokumentumon: „*L[ector 3.]*”. Kezdetben Brassóban tanult, majd 1736-tól a jénai egyetem diákja. Hazatérve az egykori gimnáziumának tanára. 1739-től lektorként tanított. 1741-től lelkész Veresmarton (*Roşia, Rothberg*) 1743-tól haláláig pedig Szászhermányban (*Härman, Honigberg*) szolgál. **Bibliográfia:** Jekelius, III, 77. p.; Szabó-Szőgi 1998, 179. p, 1247. sz.
- ³⁴ **Martinus Fernolend** (?–?) Nyomdász 1740–1752 között. Egyes nyomtatványokon a neve „Fernolendt” alakban is szerepel. **Bibliográfia:** Biró 1936, 424. p; Tontsch 1933, 56. p.
- ³⁵ **Andreas Bogner** (1679 – 1749.03.19.) Életét sehol nem említik az összefoglaló munkák. Nevét azonban a brassói gimnázium anyakönyve említi az 1696. évi tanulók névsora között. Ezen kívül Georgius Czako von Rosenfeld és Anna Catharina (szül. Raab) házassága alkalmából 1717-ben készült nyomtatványon találhatjuk meg az üdvözlő versét, amelyből kiderül, hogy ez évben lektora volt egykori gimnáziumának. 1724-től haláláig, a földvári evangélikus közösség lelkésze. 70. életévében, betegségben hunyt el. **Bibliográfia:** Matrikula, 202. p.
- ³⁶ **Petrus Rimner** (? – ?) A dokumentumon: „*Lect[or] 2.*”. Előtanulmányait Brassóban végezte, majd 1739-től hallgató Görlitzben, 1741-ben pedig Jénába ment tanulni. 1743-tól a brassói gimnázium adjunktusa, 1746-tól lektora. 1751-től lelkészként élt Brassóban. 1781-ben az evangélikus egyház archidiakónusa. **Bibliográfia:** Szabó-Szőgi 1998, 384. p, 3274. sz.
- ³⁷ **Fr.[anciscus] Czacko de Rosenfeld** (1723.10.11. – ?) A dokumentumon: „*Lect[or] 3.]*”. Kezdetben brassói diák, majd 1742-től a jénai egyetem hallgatója. Hazatérve gimnáziumi tanár, majd 1751. jún. 25-től rektor. A visszaemlékezések szerint „spártai életű” nevelő volt. **Bibliográfia:** Quellen V, X. 42. p.; Trausch I. (1868) 231. p.
- ³⁸ **Petrus Clompe** (1711.05.14.–1751.06.14.) Lektor 1739-45. között, rektor 1749-51-ig. Feleségül vette Georg Tartler szenátor lányát, Annát (1721–1789), 1738. aug. 20-án. Három gyermekük született: Anna Maria Clompe (1739.07.23.–1815.10.26.), Petrus Clompe (1742.01.28.–1749.05.27.), Johannes Georgius Clompe (1746.01.29.–1825.11.16.). **Bibliográfia:** Jekelius, II, 16. p.; Szabó-Szőgi 1998, 118. p, 674. p.
- ³⁹ **Petrus Weber** (? – 1789.07.12.) A dokumentumon: 1751-ben „*Praefectus*”; 1762-ben „*Adj.[unctus] Claß.[is] IV.*”. Előtanulmányait Brassóban végezte, majd 1753-tól jénai peregrinus volt, ahonnan 1755-ben tért vissza egykori gimnáziumába, immár tanárként. 1762-től adjunktusként említik, 1768-tól kántorként. Erich Jekelius a munkájában, a brassói gimnázium prefektusaként emlékezik meg róla. 1770-ben Szászvolkányba (*Vulcan, Wolkendorf*) került, majd Brassóban halt meg „archidiaconus Bartholomeus”-ként. Háromszor nősült: 1756. márc. 3-án feleségül vette Georg Zeidner szücs lányát, Anna Mariát (1739-1776). Tőle öt gyermeke született. 1778. júl. 1-én a nagysinki (*Cincu, Gross-Schenk*) Michael Albrich lelkész lányát vette el, Anna Margarethát (1741 – 1782). Két leány gyermekük született. Végül, 1785. aug. 10-én Jacob Wagner özvegyét, Katharinát vette feleségül. **Bibliográfia:** Jekelius, IX, 46. p; Szabó-Szőgi 1998, 499. p, 4363. sz.

	Andreas Göldner ⁴¹ Johannes Serwatus Weyd.[enbach] ⁴² Johann[es] Laurenti[i] Cor[onensis] ⁴³ Georg[ius] Czirner.[ius] Betul.[ensis] ⁴⁴ Samuel Schnell Bistritzer ⁴⁵ Johannes Sutoris Dedrad[ensis] ⁴⁶ Jonas Horvadt Heltv.[iniensis] ⁴⁷ Jacobus Raab. Coron.[ensis] ⁴⁸ Paulus Weineter Rosonens.[is] ⁴⁹ Mich[ael] Jeckel[ius] Mellimont[iensis] ⁵⁰ Mich[ael] Boltres Mellimont[iensis] ⁵¹ Mart[inus] Servatius Brenndorffensis ⁵² Michael Leopold Draudt Cor[onensis] ⁵³ Georg[ius] Figuli Felmer[iensis] ⁵⁴		
--	--	--	--

⁴⁰ **Johann Czeckelius Barc.[ensis]** (?-?) nevéből következtethetően barcasági származású. Ifjú korában Enyeden (*Aiud, Straßburg am Mieresch*), 1712-től Szebenben (*Sibiu, Hermannstadt*), majd 1715-ben Jénában tanult. Ezt követően világi pályán helyezkedett el. 1768-ban Brassóban „centurio seu satellitum ductor”-ként említik a névtárak. **Bibliográfia:** Szabó–Szögi 1998, 125. p, 737. sz.

⁴¹ A dokumentumon való megnevezése: „Orator”

⁴² Nevéből eredően vidombáki származásra gyanakodhatunk.

⁴³ Aláírása alapján brassói származásra következtethetünk.

⁴⁴ Életrajzi adatok hiányában csak következtetni tudunk a rá vonatkozó adatokra. A vers szerzője – a név alapján – a Maros menti Petele (*Petelea, Birk*) faluból származhat. Továbbá a név és a kor alapján feltételezhető, hogy az apja Michael Czirner Betulensis volt, aki 1726 körül tanult Halléban, majd a brassói gimnázium adjunktusa lett.

⁴⁵ A megnevezés alapján beszercei (*Bistrița, Bistritz*) kötődésű.

⁴⁶ Nevéből kiindulva dedrádi (*Dedrad, Zepling*) származású.

⁴⁷ Neve alapján holtövényi (*Hälchiu, Heldsdorf*) származású.

⁴⁸ Aláírása alapján brassói származásra következtethetünk. 1754-től Jénában tanult.

⁴⁹ A név alapján barcarozsnyói (*Râșnov, Rosenau*) kötődésű. 1756-ban Jénában volt peregrinus, 1757-ben pedig Tübingenben.

⁵⁰ A név alapján szászhermányi (*Härman, Honigberg*) kötődésű.

⁵¹ Vélhetőleg szászhermányi (*Härman, Honigberg*) származású.

⁵² **Martinus Servatius Brenndorffensis** (? – 1803.08.20) Vélhetően botfalui (*Bod, Brenndorf*) kötődésű. Előtanulmányait Brassóban végezte. Külföldi egyetemét nem sikerült azonosítani. 1765-től a brassói gimnázium tanára. 1774-ben a Fekete templom prédikátorává választották. 1789-től a Brassó-Bartholomae templomának lelkésze. 1798-tól haláláig Szászmagyaros (*Măieruș, Nußbach*) papjaiként szolgált. **Bibliográfia:** Szabó–Szögi, 1998, 423. p, 3657. sz.

⁵³ Brassói (*Brașov, Kronstadt*) származású lehet.

	Johannes Häger Rupens[is] ⁵⁵ Georgius Michael Gottlieb Herrmann ⁵⁶		
Anna Margaretha Kraus ⁵⁷	Joh[ann] [Gottlieb] Barth ⁵⁸ Joh[ann] Tartler ⁵⁹ Samuel Bogner ⁶⁰ Georg Draudt ⁶¹	Christian Lehmann ⁶²	1757.
Samuelis Herbert a Herbertsheim ⁶³	Ioh[an] Gottl[ieb] Barth Simon Wagner ⁶⁴	Martin Brenndörffer ⁷¹	1761.

⁵⁴ Felméri (*Felmer, Felmern*) származású lehet

⁵⁵ Kőhalmi (*Rupea, Repe*) származású lehet. A fia vélhetőleg a kőhalmi származású Johannes Daniel Hager, aki 1794-ben tanult Lipszében, később lelkipásztor. A vers szerzőjéről nincsenek további adatok

⁵⁶ **Georgius Michael Gottlieb Herrmann** (1739.10.29. – 1807.07.31) Georgius Hermann városgazda (Stadthann) és Scheipner Sára gyermeke. A brassói gimnáziumban tanult, majd az 1756-os brassói pestis miatt nem mehetett peregrinálni. 1759-1762 között a szebeni szász directorium-oeconomicumnál írnok, majd a brassói tanácsban titkári hivatalt foglalt el és apja mellett a jogi tudományokban mélyedt el. 1764-től levéltárnok. 1772-ben főjegyzőnek nevezték ki. 1783 végén városi tanácsosnak választották. Brassóban 1784-ben, 1790-ben és 1795-ben városgazda, 1796-tól városbíró (Stadtrichter). Bibliográfia: Jekelius, IV, 54. p.

⁵⁷ **Anna Margaretha Kraus** (1696 – 1757) (szül. Filstich) Andreas Kraus felesége. Barcaszentpéteri (*Sânpetru, Petersburg*) egyházi közösség tagja volt.

⁵⁸ **Johann Gottlieb Barth** (? – 1774) A dokumentumon: „*Gym[asii] Rect[or]*”. Segesvári (*Sighișoara, Schäßburg*) származású. 1748-tól a jénai egyetem diákja. Hazatérte után a brassói gimnáziumban dolgozott letorként, 1755-1762 között rektorként. Ezt követően prédikátor lett, majd 1768-tól lelkész Szászmagyaróson (*Măieruș, Nußbach*), majd ugyanabban az évben Botfaluban. 1770-től haláláig szászhermányi pap. **Bibliográfia:** Szabó-Szőgi, 1998, 71. p, 242. sz.

⁵⁹ **Johann Tartler** (1723.04.01.–1788.04.05.) A dokumentumon: „*L[ector]* 1. ”. Brassói származású, vélhetőleg az előtanulmányait is itt végezte. 1743-ban hallei, 1744-ben jénai diák. Hazatérve gimnáziumi tanár Brassóban, 1755-től lelkipásztor. 1758-tól prédikátor, 1770-től haláláig lelkész volt Botfaluban. Felesége Susanna, Schnell Georg alias Stenner rézműves lánya, akivel 1753. január 28-án házasodtak össze. Gyermekei: Johann (1753-1825), Georgius (1757-1759), Marcus (1759-1828), Georg Traugott (1761-1806), Josephus Christophorus Gottlieb (1765-1841), Susanna (1770-1848), Justina Dorothea (1776-1848). **Bibliográfia:** Jekelius, VIII, 117. p; Szabó-Szőgi, 1998, 461. p, 3994. sz.

⁶⁰ **Samuel Bogner** (1727.07.25.–1791.06.06.) A dokumentumon: 1757-ben „*L[ector]* 2.”; 1763-ban „*Lect[or]* 1. ”. Kezdetben Brassóban tanult, majd 1748-tól a jénai egyetemre járt. Hazatérése után lektorként tanított egykori gimnáziumában, majd 1768-tól lelkész Szászvolkányban (*Vulcan, Wolkendorf*). 1774-től haláláig Szászmagyaróson (*Măieruș, Nußbach*) volt lelkész. Felesége: Johanna Dorothea (1734-1793), Georg Rether városgazda lánya, akivel 1753. július 4-én házasodott meg. **Bibliográfia:** Jekelius, I, 65. p.; Szabó-Szőgi, 1998, 99. p, 496. sz.

⁶¹ **Georg Draudt** (1729.12.09. – 1798.03.06.) A dokumentumon: 1761-ben „*L[ector]* 3.”; 1763-ban „*Rector*”. Tanulmányait Brassóban kezdte, majd 1748-tól hallei diák, 1750-től pedig Jénában tanult. Hazatérése után, 1753-tól a brassói gimnázium lektora, 1768-1771 között pedig rektora. 1771-ben prédikátorra lépett elő, majd 1774-ben Szászvolkányba (*Vulcan, Wolkendorf*) ment lelkésznek, ezt követően pedig Feketehalomba (*Codlea, Zeiden*). 1795-től a barcasági káptalan dékánja volt. **Bibliográfia:** Jekelius, II, 88. p; Szabó-Szőgi, 1998, 146. p, 943. sz.

⁶² **Christian Lehmann:** 1755-1759 körül brassói nyomdász, később beszercei faktor. Utóda 1791-től Eckhardt Péter. **Bibliográfia:** Tontsch 1933, 56. p; Biró: 424. p.

⁶³ **Samuelis Herbert** (1720.03.04.–1761.07.23.) Apja: Samuel Herbert (1693-1747) szenátor, városbíró (Stadtrichter). 1738-ban marburgi, 1741-ben hallei diák volt. Hazatérte után köztisztviselő. 1743-ban Brassó város titkára. Felesége: Seuler von Seulen Lucas (Orator) lánya, Sara

	Georgius Preidt ⁶⁵ Petr[us] Müller ⁶⁶ Samuel Bogner Georgius Draudt Ioh[annes] Honterus ⁶⁷ Daniel Fronius ⁶⁸ Paullus Roth ⁶⁹ S. P. S. S. S. T. ⁷⁰		
Josephus de Dravth ⁷²	Georg Preidt	Martin Brenndörffer	1762.

Elisabetha, akivel 1742. május 8-án házasodott meg. **Bibliográfia:** Jekelius, IV, 41. p; Szabó-Szögi, 1998, 217. p, 1639. sz.

⁶⁴ **Simon Wagner** (? – 1768.06.05.) A dokumentumon: „Cantor”. Tanulmányait kezdetben Brassóban végezte, majd 1747-től Jénába járt egyetemre. Hazatérése után, 1755-től kántor. 1763-tól haláláig prédikátor. **Bibliográfia:** Szabó-Szögi 1998, 496. p, 4321. sz.

⁷¹ **Martin Brenndörffer** (?–?) Brassói nyomdász volt 1761–1793 között. **Bibliográfia:** Tontsch 1933, 56. p.

⁶⁵ **Georgius Preidt** (1725.04.18. – 1806.10.21.) A dokumentumon: „*Lect.[or] I.*”. Feketehalmon született, ahol apja (Johannes Preidt) főbíró volt. Brassó után, 1747-ben Pozsonyban, 1748-tól Jénában tanult. Hazatérése után a brassói gimnáziumban „collega” fokozatú tanár, 1758-tól lektor, 1762-1768 között pedig rektor. 1771-től haláláig Brassó városának első papja és iskolafelelős. 1752. október 18-án feleségül vette Agnetha Martha Reginát, Laurentius oder Fleischer Johann (mészáros) lányát. Gyermekei: Agnetha (1754-1807), Anna Catharina (1757-1830), Georgius (1759-1827), Johann (12.06.1763.-1.07.1763.), Anna Rosina (1766-1784), Anna Maria (1768-1806). **Bibliográfia:** Jekelius, VI, 142. p; Szabó-Szögi 1998, 374. p, 3159. sz.

⁶⁶ **Petrus Müller** (?–?) A dokumentumon: „*Coll.[ega] Cl.[assis] Teut.[onicae]*”. Tanulmányait Brassóban kezdte, majd 1748-tól lipcsei, 1749-től jénai diák. Hazatérése után a brassói gimnázium titkára lett, 1757-től „kolléga”-ként tanított. 1763-tól kántorként dolgozott ugyanott, majd 1768-tól prédikátor. **Bibliográfia:** Szabó-Szögi 1998, 336. p, 2774. sz.

⁶⁷ **Johannes Honterus** (1732.06.15.–1794.04.12.) A dokumentumon: „*Cl.[assis] IV. Adj.[unctus]*”. Brassói előtanulmányai után, 1751-től Jénában tanult, majd hazatérve kezdetben „adjunktus”-ként, majd „kolléga”-ként és „lektor”-ként tanított. 1767-től Sárkány lelképásztora. 1774-ben Szászvolkányba (*Vulcan, Wolkendorf*) kerül, majd 1778-tól haláláig Földváron szolgált. 1754. július 31-én feleségül vette Anna Rosina Justinát, Fronius Stefan Gottfried szászhermányi (*Härman, Honigberg*) lelkész lányát. Gyermekei: Anna Rosina Justina (1755-1795), Johannes Samuel Traugott (1759-1761), Maria Elisabetha (1762-?), Johann Samuel Gottlieb (14.07.1765.-29.09.1765.), Johann Georg Gottlieb (20.03.1767.-04.07.1767.), Justina Regina (1770-1774), Maria Regina (1777-1779). **Bibliográfia:** Jekelius, IV, pp. 121-122; Szabó-Szögi, 1998, 228. p, 1747. sz.

⁶⁸ **Daniel Fronius** (1703 – ?) A dokumentumon: *Gymn. Praec.[eptor]*”. Brassói éveit 1723-ban beiratkozott a hallei egyetemre, majd elvégezve az egyetem tanítójaként dolgozott. Nem tudjuk mikor tért haza, de a nyomtatvány szerint 1761-ben már gimnáziumi nevelő volt Brassóban. **Bibliográfia:** Szabó-Szögi, 1998, 178. p, 1235. sz.

⁶⁹ **Paullus Roth** (1724.01.26.-1793.11.02.) A dokumentumon: 1761-ben „*Extr.[aneus]*”; 1762-ben „*L.[ector]*”. Brassói tanulmányai után 1751-től Jénában tanult. Hazatérte után házitanító, 1760-tól gimnáziumi lektor, 1768-tól konrektor, 1771-1780 között rektor. Ezt követően haláláig szászhermányi lelkész. **Bibliográfia:** Szabó-Szögi, 1998, 389. p, 3319. sz.

⁷⁰ Nem azonosítható szerző.

⁷² **Josephus Draudt** (1709.07.21.–1762.08.30.) Brassói szenátor, később városgazda. Háromszor nősült. Első felesége Martha Chrestels, Paul Chrestels városbíró lánya, akivel 1737. február 20-án házasodott össze. Második feleségével, Anna Catharinával, Martin Closius városbíró lányával, 1738. július 6-án házasodott meg. 1743. november 24-én feleségül vette Joseph Schobel prázsmári (*Prejmer, Tartlau*) lelkész lányát, Sarát. Gyermekei: Joseph August (1737-1798),

	Petrus Müller Samuel Bogner Georg Draudt Johannes Honterus Paullus Roth Joh[ann] Freundt ⁷³ Petrus Weber Martin Traugott Closius ⁷⁴ Carl Friedrich Schobel – Catharina Schobelin		
Georgius Herrmann ⁷⁵	Georg[ius] Preidt Samuel Bogner Christian Marienburger ⁷⁶ Georgius Draudt Paullus Roth Petrus Weber Martinus Traugott Closius [Továbbá egy német nyelvű vers ismeretlen szerzőtől.]	Martin Brenndörffer	1763.
Joh.[ann] Frieder.[icus] Mylius ⁷⁷	Georg Preidt Georg Draudt	Martin Brenndörffer	1764.

Maria Josefa (1745-1814), Johanna Rosina (1748-1817), Johann Georg Samuel (02.07.1754.-21.09.1754.) **Bibliográfia:** Jekelius, II, 93. p.

⁷³ **Johann Freundt** (1732.11.11.–1810.04.17.) A dokumentumon: „*Adj.[unctus] Cl.[assis] Teut.[onicae]*”. Brassói tanulmányai után 1752-ben Jénában tanult. 1762-től a brassói gimnázium adjunktusa, később prédikátora. 1771-1776 között Brassó-Bartholomae templomának papja volt. 1776-tól Brassóban, 1782-től haláláig Szászvolkányban (*Vulcan, Wolkendorf*) szolgált papként. 1755. június 18-án feleségül vette Andreas Tartler városbíró lányát, Martha Rosinát. Gyermek: Johann Georg (1756-1759), Andreas Johann (1758-1798), Martha Regina (1761-1763), Martha Sophia (1763-?), Agnetha Sophia (1765-?). **Bibliográfia:** Jekelius, III, pp. 67-68; Szabó-Szőgi, 1998, 176. p, 1214. sz.

⁷⁴ **Martin Traugott Closius** (1744.01.29. – 1789.07.07.) Brassói előtanulmányai után 1766-tól Jénában, 1769-től Lipcsében tanult. Hazatérése után egykori iskolájában tanított. 1772-1780 között lektor, konrektor, 1780-1782 között rektor. 1782-től Mártonhegy (*Somartin, Martinsberg*) lekipásztora, majd 1783-tól haláláig Brassóban városi pap. **Bibliográfia:** Szabó-Szőgi, 1998, 120. p, 688. sz.

⁷⁵ **Georgius Herrmann** (1704.08.26.–1763.06.24.) 1736-tól szenátor, 1757-ben városbírónak választják, városgazda (folnagy). 1728.10.27-én feleségül vette Simon Scheipner szenátor lányát, Sarát (1710-1797). Tőle 7 gyermeke született: Sara Elisabetha (1730-1761), Anna Maria (1732-1737), Anna Rosina (1734-1744), a szenátor és városgazda Georgius Michael Gottlieb (1737-1807), a bécsi kapitány (*Hauptmann*) Martinus (1740-1787), a kormányzósági titkár, Johannes Theodorus (1743-1790), végül Anna Rosina (1746-1814). **Bibliográfia:** Jekelius, IV, 54. p; Szabó-Szőgi, 1998, 219. p, 1656. sz.

⁷⁶ **Christian Marienburg** (?–1792.10.19.) A dokumentumon: „*Coll.[ega] Cl.[assis] 4.*” **Bibliográfia:** Szabó-Szőgi, 1998, 310. p, 2538. sz.

⁷⁷ **Johann Fridericus Mylius** (1698.05.28. – 1764.10.24.) Brassóban született, vélhetőleg előtanulmányait is itt végezte. 1721-ben kezdi meg orvosi tanulmányait Halleban, de tanult 1721-1724 között Strassburgban és 1724-ben Leidenben is. Hazatérte után az apjától örökölt gyógyszerárban dolgozott. 1728-tól gyakorló orvos lett. 1738-1764 között Brassó városának orvosa. 1726. augusztus 27-én feleségül vette a segesvári Göbel család lányát, Anna Mariát. Gyermek: Anna Julianna (1727-?), Bartholomaeus Wolfgang (1738-1809), Anna Maria (1741-1827). **Bibliográfia:** Jekelius, V, pp. 234-235; Szabó-Szőgi, 1998, 337. p, 2786. sz.

	Paul[us] Roth Daniel Fronius		
--	---------------------------------	--	--

Felhasznált szakirodalom

- ASZTALOS Miklós: *A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora (1601–1812)*. Budapest. Sárkány-nyomda, 1931.
- BIRÓ Miklós : *Nyomdászati lexikon*. Budapest. Biró Miklós kiadása, 1936.
- EKAB, Kronstadt, AH. I. E 145.
- EKAB, Kronstadt, AH. I. F 18.
- GROSS, Julius: *Kronstädter Drucke 1536-1886. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Kronstadt*. Kronstadt. Johann Gött & Sohn Heinrich, 1886.
- JEKELIUS, ERICH: *Genealogie Kronstädter Familien*. Band 1-9. Kronstadt. Kézirat, 1964-1966. (EKAB, Kronstadt, AH. IV. F 57.)
- KECSKEMÉTI Gábor: *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*. Budapest. Universitas Kiadó, 1998.
- KÖSZEGHY Péter (szerk.): *Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor, I–XIII*. Budapest. Balassi Kiadó, 2003–2012.
- PUSZTAI Ferencz (szerk.): *Nyomdászati enciklopédia. Az összes grafikai tudományok ismerettára*. Budapest. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1902.
- Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó. I-IX. Bd.* Brassó. Auf Kosten der Stadt Brassó von dem mit der Herausgabe betrauten Ausschuss, 1903–1909.
- SZABÓ Károly – HELLEBRANT Árpád: *Régi magyar könyvtár I-III*. Budapest. MTA, 1879–1898.
- SZABÓ Miklós – TONK Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*. Szeged. JATE, 1992. (Fontes Rerum Scholasticarum, IV.)
- SZABÓ Miklós – SZÖGI László: *Erdélyi peregrinusok: erdélyi diákok európai egyetemeken 1701 – 1849*. Marosvásárhely. Mentor kiadó, 1998.
- SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái I-XIV*. Budapest. Magyar Könyvkiadók Egyesülete, 1981.
- TONTSCH, Hermann: *Die Honteruspresse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Gött's Sohn*. Kronstadt. Johann Gött's Sohn, 1933.
- TRAUSCH, Joseph: *Schriftsteller-lexikon oder biographisch-literarische Denkblätter der Siebenbürger Deutschen*. I-III. Bd. Kronstadt. Verlag von Johann Gött & Sohn Heinrich, 1868.
- WAGNER, Ernst (szerk.): *Die Pfarrer und Lehrer der Evangelischen Kirche A.B. in Siebenbürgen. I. Band: Von der Reformation bis zum Jahre 1700*. Köln, Weimar, Wien. Böhlau Verlag, 1998. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens)